

Наукові перспективи
Видавнича група

Připraveno na Den správců pozemků
(Підготовлено до Дня землевпорядника)

Vydáno ve spolupráci s NUBiP Ukrajiny
(Видано у співпраці з НУБіП України)

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

v rámci publikační skupiny
Scientific Publishing Group

Svazek XXIX mezinárodní
kolektivní monografie

Česká republika
2023

ODDÍL 12. CESTOVNÍ RUCH*§12.1 РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ТА ПАЛОМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*

(Данчевська І.Р., Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького)

Вступ. З початком повномасштабної війни в Україні постраждали всі сфери та галузі економіки, в тому числі і туризм. За обсягами доходу туризм займає третє місце у економіці. Прибуток з туристичних подорожей, і відповідно, податки з них, складають вагому долю бюджету. Саме туризм дає поштовх до розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць, функціонування компаній у галузях, що співпрацюють з цією сферою.

Так, в умовах війни не може бути розвитку туризму. Але як для економіки, так і суспільства важливо зберегти хоча б частину його діяльності. Туризм в Україні, як і в багатьох інших державах світу, ще не повністю відновився після пандемії коронавірусу. Галузь знову повернулася до збитковості і не змогла досягти показників 2019 року. Згідно даних Державного агентства розвитку туризму державний бюджет України недоотримав податків від туристичної галузі через війну. За дев'ять місяців 2022 року представники туристичної галузі України сплатили на 33,34% менше податків, ніж за аналогічний період 2021 року. Так, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за дев'ять місяців поточного року скоротилася в середньому на 28%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 36%, а фізичних – на 25% [1]. Найбільша частка надходжень до держбюджету за дев'ять місяців поточного року сплачена готелями – майже

673 млн грн. Але вона все ж на 35% менша порівняно з таким самим періодом у 2021 році. Зафіксовано 42% приросту сплаченого податку від діяльності пансіонатів та гуртожитків, що використовувалися як тимчасовий прихисток для людей, які вимушені були покинути свої домівки через війну [1].

А от частка сплаченого податку від діяльності турбаз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку зменшилася майже на 65% - сплачено 110 млн. грн. податку, проти 316 млн. грн. за аналогічний період 2021 року. Спостерігається спад на 32% від діяльності туристичних операторів - вони сплатили до держбюджету за перші 9 місяців цього року 125 млн. грн. податків, тоді як за аналогічний період у 2021 року ними у казну держави було сплачено 184 млн. грн. Також є незначний спад податкових надходжень – 5 % від діяльності туристичних агентств [1].

Зростання розміру сплаченого податку за дев'ять місяців 2022 року продемонстрували Львівська (197 млн. проти минулорічних 151 млн.), Івано-Франківська (136 млн. – проти майже 104 млн.), Київська (120 млн. – проти майже 89 млн.) області. Значний спад податкових надходжень зафіксований у Києві та Одеській області. На Одещині - на 78%, а у м. Київ - на 43% [1].

Не очікується прибуття великої кількості іноземних туристів до того часу, доки в країні не буде безпечно. Так як війна триває, ситуація буде погіршуватися. Чимало фірм, що організовували тури, припинили свою діяльність.

Та все ж сфера туризму продовжує функціонувати. Зараз приблизно на 30 %, орієнтуючись на внутрішній туризм. Зокрема, є попит і на релігійні тури.

Релігійний туризм та паломництво має особливе значення для розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього туризму в Україні. Оскільки, в Україні знаходиться значна

кількість сакральних-релігійних об'єктів різних конфесій, зокрема: християнські (православні, католицькі) святині, іудейські святині, хасидсько-іудейські святі місця, мусульманські святині тощо. На жаль, в умовах війни не можливий розвиток туризму в цілому, та й релігійного зокрема. Але, важливо, окреслити сучасний стан і перспективи розвитку туризму в Україні, в тому числі і релігійного. Об'єктом дослідження є релігійний туризм та паломництво України. Предметом дослідження є сакральні-релігійні об'єкти. Для обґрунтування основних положень дослідження й розв'язання поставлених завдань застосовані теоретичні методи: аналіз, систематизація, узагальнення, порівняльний аналіз і метод спостереження.

Виклад основного матеріалу. Формуванню релігійного туризму та паломництва в Україні сприяють наявні сакральні-релігійні об'єкти та релігійна традиція українського народу. Україна в історичному плані була й залишається християнським міжнародним центром. Адже, у 988 році відбулося хрещення Київської Русі. А у 2019 році, отриманням Томосу про автокефалію від Вселенського престолу, Україна набула статусу повноправного суб'єкта Вселенського православ'я.

Конституювання автокефальної Православної церкви України – вікова подія періоду незалежності. З нею пов'язують остаточне визволення Українського православ'я як завершення процесу деколонізації, відродження традицій і духовно-ментальних особливостей київського християнства, перетворення України на повноправного суб'єкта Вселенського православ'я і міжнародних релігійно-церковних відносин, зміцнення національної безпеки [2]. За роки незалежності в Україні сформувалася складна і динамічна конфесійна структура, з домінуванням

православного сектора. Станом на 2020 рік у країні діють понад 120 деномінацій і релігійних рухів. З них: 60 конфесій християнського коріння, 9 – мусульманських, 7 – юдейських, понад 10 – орієнтального походження, понад 5 – (нео) язичницької орієнтації тощо [4].

Згідно зі статистичними даними Міністерства культури та інформаційної політики України, діють 36796 релігійних організацій (зокрема 1728 громад без державної реєстрації), 97 % яких презентують різні християнські конфесії: 53,7 % - православні, майже 29 % - протестантські, 14,3 % - католицькі. 42 % релігійної мережі країни знаходиться у Західному регіоні. Лідером за кількістю організацій є Львівська область – 3277, найменше з них діє в Кіровоградській (744) та Миколаївській (803) областях [4].

Визначити реальну кількість релігійних туристів та екскурсантів в Україні неможливо, оскільки немає статистики та аналітичних досліджень щодо цього виду туризму. У державному статистичному бюлетені з туризму враховуються лише організовані туристи та екскурсанти, які оформили путівки у туристичних агентствах України. Туристи-аматори та екскурсійні бюро не включені. Протягом усієї історії України релігійна культура та церковна архітектура неодноразово руйнувались і знищувались. За рік повномасштабної війни 494 релігійних споруди, духовних навчальних закладів і священних місць (кладовищ, меморіалів) зазнали руйнування унаслідок російської агресії проти України – їх повністю знищено або пошкоджено. На рисунку 1 наведено кількість релігійних об'єктів по регіонах, які постраждалих від обстрілів та пограбувань внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну.

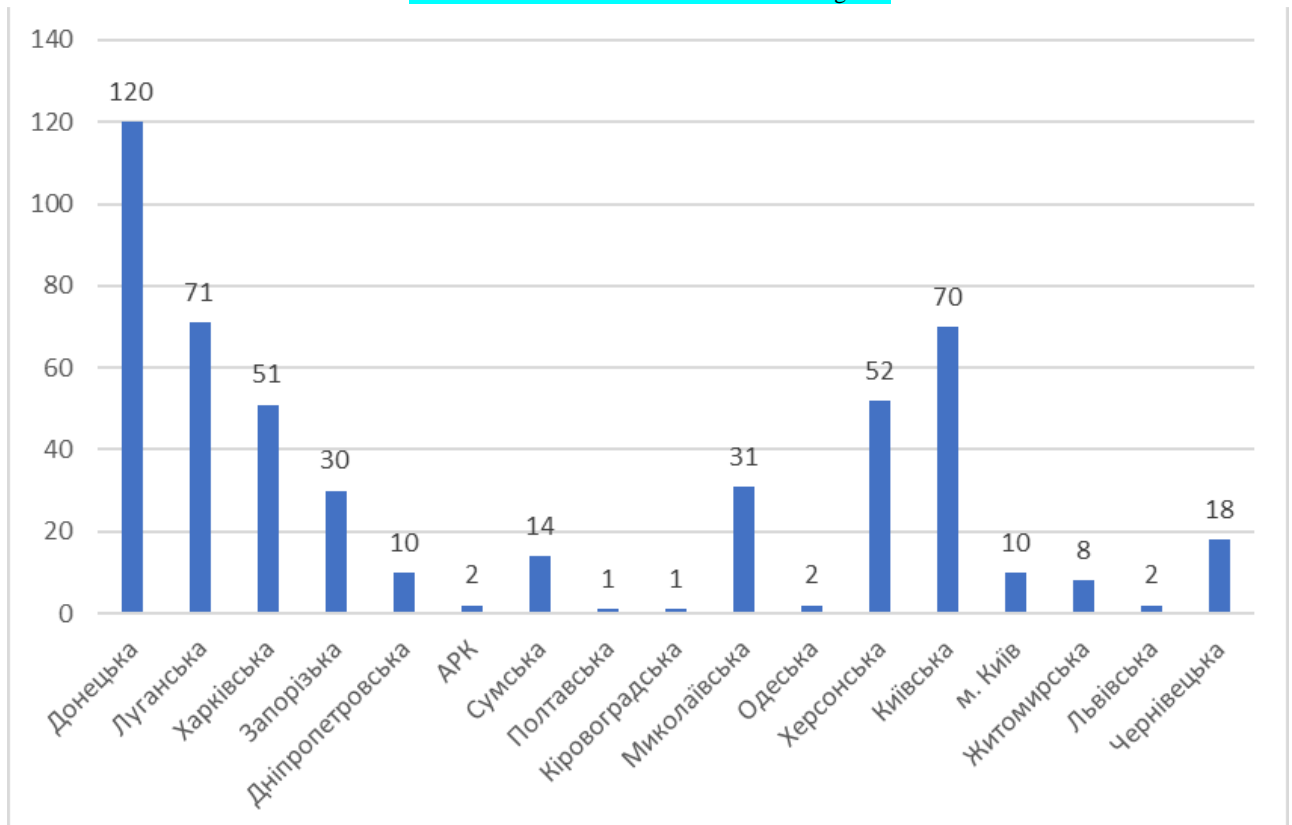

Рис. 1 Релігійні об'єкти постраждали від обстрілів та пограбування внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну, станом на 31.01.2023 року.

Розроблено автором на основі даних [2].

Найбільше релігійних об'єктів зруйновано в Донецькій області (щонайменше 120) і Луганській області (понад 70). В тому числі Свято-Успенська Святогірська лавра, розташована на території Святогірського історико-архітектурного заповідника. Також величезні масштаби руйнувань на Київщині (70), на Харківщині і на Херсонщині – понад 50 зруйнованих релігійних споруд. Значні руйнування у Запорізькій (30) та Миколаївській областях – понад 30. На рисунку 2 представлено конфесійну приналежність релігійних об'єктів, які постраждали від обстрілів та пограбування внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну.

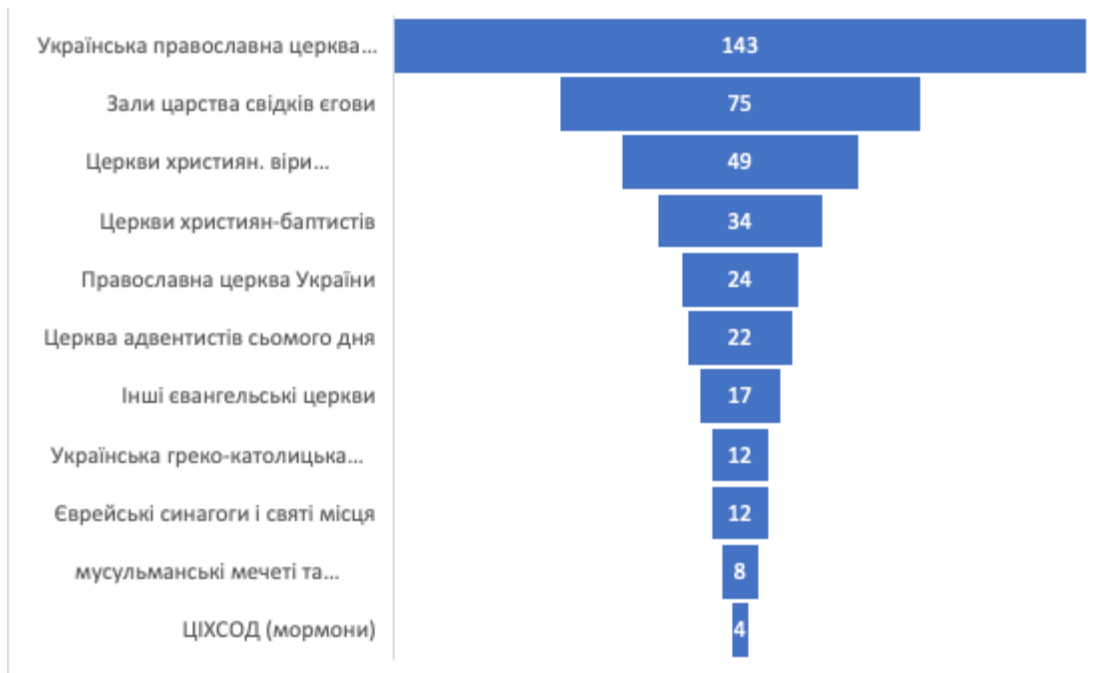

Рис. 2 Конфесійна приналежність релігійних об'єктів, постраждалих від обстрілів та пограбувань внаслідок повномасштабного вторгнення в Україну, станом на 31.01.2023 року.

Джерело [2].

За конфесійною ознакою найбільше від російської агресії постраждало храмів Української Православної Церкви (афілійованої з московським патріархатом) – щонайменше 143. Великий масштаб руйнувань молитовних будинків євангельських церков загалом 170. Оскільки, туристи під час активних бойових дій зіштовхуються з певними ризиками, то туристичній індустрії слід забезпечити необхідні заходи зі зниження рівня небезпеки учасників мандрівок. Зокрема, ДАРТ окреслено основні заборони в умовах воєнного стану:

- проводити масові заходи (фестивалі, концерти тощо);
- екскурсії поблизу кордонів країн агресорів;
- відпочинок на сході України, зокрема у прифронтових зонах

- подорожі на територіях, які були під окупацією;
- певні обмеження діють щодо відвідування деяких гірських маршрутів, водойм, лісів у різних областях [1].

Наразі в Україні немає абсолютно безпечної території для відпочинку. Відносно безпечними є центральні та західні регіони України. Утім, навіть на цих територіях діють певні обмеження, які можуть відрізнятися у різних областях.

Не від'ємною частиною релігійного життя є піші проці до святих місць, чудотворних ікон тощо. Проща – це паломництво віруючих до святого місця, яке пов'язане з явленням Божої Матері, діяльністю святих або розміщенням святинь [3]. Паломницькі центри мають власну дату на проведення прощ і саме в цей час прибуває найбільша кількість паломників. Багато тисячні християнські прощі в Україні організовують до: Зарваниці, Почаєва, Гошова, Уніва, Крехова, Страдча, Раковця, Заглини тощо.

Більшість традиційних прощ в Україні під час дії воєнного стану не проводились, або якщо і проводились, то із суттєвими посиленнями заходів безпеки, зокрема:

- обмеженням доступу вірних до самого духовного центру та проїзд автотранспортом,
- заборонена торгівля на вулицях, крім стаціонарних торгових закладів,
- дотримання вимог комендантської години та правил повітряної тривоги.

Попри повномасштабну війну в Україні і рекомендації влади не проводити паломництва, понад 20 000 хасидів відзначили юдейський новий рік в Умані.

Місто Умань Черкаської області стало місцем паломництва євреїв, які сповідують одну з течій юдаїзму - хасидизм. Кожен хасид хоча б раз у житті має відвідати могилу цадика, тобто праведника рабі Нахмана засновника брацлавського хасидизму. Рабі помер 1810 року в Умані й

заповідав відвідувати місто: якщо вони зустрінуть Новий рік Рош га-Шана біля його могили, наступний рік буде дуже щасливим. Прочани прибувають до Умані цілими общинами, разом із жінками та дітьми. Крім того хасиди з усього світу здійснюють паломництво до Меджибожа, який освячений двадцятирічним перебуванням тут Баал Шема.

Через воєнний стан відзначення Рош га-Шана проходило за обмежень, пов'язаних із безпекою прочан, а саме:

- У посиленому режимі в Умані працювали правоохоронці. За правопорядком стежили піші патрулі.
- На в'їзді в місто документи перевіряли на блокпостах, а на території перебування прочан чергували стаціонарні пости.
- Запроваджено обмеження щодо торгівлі.
- Обов'язкове дотримання вимог комендантської години та правил поведіння під час повітряної тривоги. Необхідні укриття були облаштовані в синагогах і готелях.

Згідно даних місцевої влади, два мільйони гривень передбачили у міському бюджеті на святкування юдейського Нового року. Також, цьогоріч паломники добровільно сплачували туристичний збір: кожен паломник при приїзді в Умань добровільно сплатив туристичний збір, він складав 1 300 гривень, за чотири дні перебування. За останні десять років зібрали максимальну суму туристичного збору – 9,6 мільйона тільки шляхом безконтактних банківських платежів.

Висновки. Комплексний аналіз внутрішнього і зовнішнього релігійного туризму та паломництва дає можливість зробити висновки, що, навіть, в умовах повномасштабної війни туризм в Україні функціонує і наповнює місцеві і державний бюджет. Вже сьогодні потрібно думати над ефективним розвитком економіки після війни і туризм має займати

важливу частку. В тому числі, релігійний туризм та паломництво в Україні має потенціал для розвитку, відкриваючи українцям і світові історичне багатство і конфесійне розмаїття релігійного життя. Адже, Україна – це:

- Київ, Чернігів та інші міста центральної України, які привертають інтерес до знакових постатей та подій, пов'язаних із запровадженням християнства (Десятинна церква, Києво-Печерська лавра, Софія Київська тощо);
- Галичина, Буковина, Закарпаття – регіон, в якому збереглися святині католицизму, православ'я, іудаїзму, протестантизму та вірменської церкви. Вісім храмів Карпатського регіону віднесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Всього на території Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей є близько 5000 пам'яток сакральної архітектури серед яких найчисленнішими є храми;
- Вінниччина, Житомирщина, Хмельниччина, Волинь, що відтворюють національну і сакральну культуру княжої доби із поєднанням католицького і православного світу;
- Умань, Бердичів, Меджибіж та інші міста, що пов'язані з історією хасидизму, захороненням цадиків;
- АР Крим, де зосереджені пам'ятки християнства і дохристиянських релігій, іудаїзму, ісламу, караїзму;
- Донеччина – Святогірська лавра та Киселева балка у Луганській області.

Україна – полі релігійна європейська держава, де понад 120 конфесій знайшли свою аудиторію.

Звичайно, після повномасштабної війни необхідне залучення інвестицій не тільки для релігійних об'єктів, які були пошкоджені чи зруйновані, але і для більшості історичних пам'яток України.

Необхідно:

- реставрувати і відновити давні релігійні сакральні об'єкти, в тому числі і дерев'яні церкви та архітектуру;

- розробити оптимальні релігійні маршрути із залученням історичних місць України;
- провести маркетингову політику із популяризації сакральних релігійних об'єктів України;
- облаштувати готельну, транспортну інфраструктуру та заклади харчування до європейського рівня;
- розширити рекламно-інформаційну діяльність і налагодити підготовку фахівців із цього виду туризму із знанням іноземних мов;
- гарантувати безпеку їх перебування на території нашої держави з боку владних і безпекових структур.

Список використаних джерел:

1. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua>
2. Інститут релігійної свободи. URL: www.irs.in.ua
3. Колодний А. «Релігійна мережа України: конфесіональний і регіональний вимір». Українське релігієзнавство. 2008. № 46. С 23-47.
4. Релігія в Україні. URL: www.vue.gov.ua